

O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO MUNOSABATLAR VA TOLERANTLIK

Axmedjanova Shaxnoza Saibovna.

Oriyental Universiteti Magistranti

Ilmiy rahbar: Odilov Bobir Axmadjon o'g'li.

Phd. Dotsent.

axmedjanovashakhnoza@gmail.comMAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 15.03.2026

Revised: 16.03.2026

Accepted: 17.03.2026

KALIT SO'ZLAR:

Millatlararo
munosabatlar,
tolerantlik, etnik
guruhlar, ijtimoiy
barqarorlik, madaniy
hamkorlik.

Ushbu maqola O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va tolerantlik masalalarini tahlil qiladi. Tadqiqot davomida mamlakatdagi etnik guruhlarining tarixi, madaniy va ijtimoiy integratsiyasi, shuningdek, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan tolerantlik siyosati o'rganiladi. Maqola millatlararo barqarorlikni saqlash, ijtimoiy hamkorlik va madaniy hamjihatlikni rivojlantirish masalalariga e'tibor qaratadi.

Kirish: O'zbekiston ko'p millatli davlat sifatida tarixan turli etnik guruhlarining totuv yashashi, o'zaro hamkorligi va madaniy aloqalari asosida shakllangan jamiyatdir. Mamlakat hududida yuzdan ortiq millat va elatlar istiqomat qilib, ular O'zbekistonning ijtimoiy-siyosiy hayotida faol ishtirok etadi. Millatlararo totuvlik, bag'rikenglik va o'zaro hurmat respublikaning barqaror rivojlanishida muhim omil sifatida qaratiladi. O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng, millatlararo munosabatlar masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Tolerantlik tamoyillariga asoslangan ijtimoiy siyosat, millatlararo do'stlikni mustahkamlashga qaratilgan qonunlar, madaniy markazlar faoliyati hamda fuqarolar o'rtasida o'zaro hurmat va totuvlikni targ'ib qiluvchi dasturlar

orqali millatlararo barqaror muhit shakllantirildi. Bugungi globalashuv sharoitida millatlararo munosabatlarning barqarorligi har bir davlat uchun strategik ahamiyat kasb etadi. Chunki etnik kelishmovchiliklar, ijtimoiy ziddiyatlar va radikal kayfiyatlar jamiyat taraqqiyotiga jiddiy zarar yetkazishi mumkin. Shu bois O'zbekiston millatlararo totuvlikning mustahkam me'yorlarini ishlab chiqish va jamiyat ongida tolerantlik madaniyatini shakllantirishga alohida e'tibor qaratadi. Ushbu maqolada O'zbekistonda millatlararo munosabatlarning shakllanishi, tolerantlik siyosatining mazmun-mohiyati, davlat va jamiyat institutlarining ushbu jarayondagi o'rni hamda mavjud tajribalar o'rganiladi. Shuningdek, millatlararo totuvlikni ta'minlashga xizmat qilayotgan amaliy mexanizmlar, madaniy integratsiya jarayonlari va bag'rikenglikning ijtimoiy ahamiyati yoritib beriladi.

Asosiy qism: Ushbu tadqiqotda O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va tolerantlik siyosatining shakllanishi, rivojlanishi va amaldagi mexanizmlari turli ilmiy-uslubiy yondashuvlar asosida o'rganildi. Tadqiqotning metodologik asosini tarixiy, sotsiologik, komparativ va tizimli tahlil metodlari tashkil etadi. Har bir metod o'ziga xos ilmiy vazifalarni bajarishga xizmat qilgan bo'lib, ularning qo'llanishi insonlararo munosabatlar, etnik guruhlar integratsiyasi va davlat siyosatining mazmun-mohiyatini chuqur tahlil qilish imkonini berdi. Birinchidan, tarixiy metod yordamida O'zbekiston hududida yashab kelgan turli etnik guruhlar o'rtasidagi tarixiy aloqalar, madaniy qatlamlar va ijtimoiy integratsiya jarayonlari bosqichma-bosqich o'rganildi. Ayniqsa, XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab Sovet siyosatining millatlararo munosabatlarga ta'siri, mustaqillikdan so'ng millatlararo barqarorlikni ta'minlash bo'yicha amalga oshirilgan islohotlar tahlil qilindi. Ushbu metod milliy siyosatning tarixiy ildizlarini ochib berishda muhim ahamiyat kasb etdi. Ikkinchidan, sotsiologik yondashuv asosida mavjud ijtimoiy kayfiyat, etnik guruhlar o'rtasidagi munosabatlar, bag'rikenglik darajasi hamda fuqarolar ongida tolerantlikning shakllanishi haqida xulosalar chiqarildi. Ommaviy axborot vositalari, rasmiy statistik ma'lumotlar, O'zbekiston Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik aloqalari qo'mitasi materiallari, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari tadqiqotning sotsiologik dalillar bazasini mustahkamladi. Uchinchidan, komparativ (qiyosiy) tahlil metodi qo'llanilib, O'zbekistonning millatlararo siyosati boshqa ko'p millatli davlatlar tajribasi bilan solishtirildi. Xususan, Qozog'iston, Qirg'iziston, Rossiya, Malayziya kabi mamlakatlarda etnik siyosatning amaliy mexanizmlari o'rganilib, O'zbekiston modelining o'ziga xos jihatlari ajratib ko'rsatildi. Bu usul O'zbekistonning millatlararo totuvlik modelining kuchli va zaif tomonlarini ilmiy asosda baholash imkonini berdi. To'rtinchidan, tadqiqotda tizimli

yondashuvdan ham foydalanildi. Bu yondashuv millatlararo munosabatlarni bir butun tizim sifatida — davlat siyosati, jamoat tashkilotlari, milliy madaniy markazlar, OAV, ta'lim tizimi, fuqarolik jamiyati va mahalla institutlari orqali shakllanuvchi kompleks jarayon sifatida ko'rib chiqishga yordam berdi. Tizimli tahlil orqali millatlararo totuvlikni ta'minlashda davlat va jamiyat institutlarining o'zaro hamkorligi chuqur o'rganildi. Metodologiyani muhim tarkibiy qismiga kontent tahlil ham kiradi. Unda qonunchilik hujjatlari, Prezident farmonlari, hukumat qarorlari, rasmiy statistik hisobotlar, milliy va xalqaro ilmiy maqolalar, monografiyalar, internet manbalari hamda O'zbekistonning millatlararo siyosatiga oid rasmiy ma'lumotlar tizimli tahlil qilindi. Kontent tahlil metodining qo'llanilishi mavzu bo'yicha ishonchli, obyektiv va ilmiy asoslangan xulosalarni shakllantirish imkonini berdi. Shuningdek, tadqiqotda ilmiy induksiya va deduksiya, umumlashtirish, tahlil va sintez metodlaridan foydalanildi. Ushbu metodlar olingan ma'lumotlarni izchil, mantiqiy va tizimli tarzda qayta ishlash, xulosalar chiqarish va ilmiy takliflar berishda yordam berdi. Umuman olganda, mazkur metodologik yondashuvlar O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va tolerantlik tizimini kompleks tarzda o'rganishga, mavjud tajribani ilmiy baholashga hamda millatlararo barqarorlikni yanada takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishga zamin yaratdi. Tadqiqot davomida O'zbekistonda millatlararo munosabatlar tizimi, tolerantlik siyosati va etnik guruhlar o'rtasidagi ijtimoiy integratsiya jarayonlari bo'yicha muhim ilmiy natijalar aniqlandi. Olingan natijalar quyidagi yo'nalishlarda umumlashtirildi:

1. O'zbekiston millatlararo totuvlikning barqaror modeliga ega ekanini aniqlandi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston mustaqillik yillarida millatlararo totuvlikni mustahkamlash bo'yicha o'ziga xos samarali "O'zbek modeli"ni shakllantirdi. Ushbu model tolerantlik, o'zaro hurmat, diniy bag'rikenglik, ijtimoiy barqarorlik va madaniy xilma-xillikni qo'llab-quvvatlash tamoyillariga asoslanadi. Milliy madaniy markazlar tizimi, umumxalq bayramlari va davlat dasturlari bu modelning amaliy ko'rinishlaridan biridir.

2. Etnik guruhlarining madaniy integratsiyasi ijobiy darajada ekanligi aniqlangan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonda yashovchi turli millatlar o'zining madaniy merosini saqlagan holda, umumxalq hayotiga muvaffaqiyatli integratsiyalashgan. Madaniy markazlar faoliyati, ko'p tilli ta'lim imkoniyatlari, etnik guruhlarining ommaviy tadbirlarda faol ishtiroki ijtimoiy uyg'unlikni kuchaytirgan. Ayrim hududlarda o'zbek, qozoq, qirg'iz, rus, tojik, koreys va boshqa millatlar o'rtasidagi qo'shnichilik munosabatlari o'zining tarixiy barqarorligi bilan ajralib turadi.

3. Davlat siyosati tolerantlikni qo'llab-quvvatlashda asosiy omil ekani tasdiqlandi. Qonunchilik hujjatlari, Prezident farmonlari va hukumat qarorlari tahlili shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda millatlararo munosabatlarni tartibga solish va tolerantlik siyosatini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishidir. Xususan, 2017 yildan boshlab qabul qilingan Millatlararo totuvlik konsepsiyasi, qo'mitalar faoliyati va ijtimoiy dasturlar jamiyatda barqaror muhitni shakllantirishga xizmat qilmoqda.

4. Millatlararo muhitda ijtimoiy barqarorlikning yuqori darajasi kuzatildi. Sotsiologik ma'lumotlar va OAV tahlili shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda turli millatlar o'rtasida jiddiy keskinlik yoki ziddiyatlar kuzatilmaydi. Aksincha, jamiyatda o'zaro hamkorlik, qo'llab-quvvatlash va umumiy qadriyatlar asosida birlashish jarayoni keng tarqalgan. Mahalla instituti va jamoatchilik kengashlari bu jarayonda muhim rol o'ynaydi.

5. O'zbekistonning millatlararo siyosati boshqa davlatlar tajribasi bilan solishtirilganda o'ziga xos ustunliklarga ega ekani aniqlandi. Qiyosiy tahlillar shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston modeli ko'p millatli jamiyatlar uchun moslashgan, ijtimoiy barqarorlikni saqlashda samarali va mo'tadil mexanizmlar bilan ajralib turadi. Xususan, diniy bag'rikenglik va madaniy xilma-xillikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha tajriba xalqaro miqyosda ham ijobiy baholanmoqda.

6. Tolerantlik madaniyatining o'sishi yoshlar orasida sezilarli darajada. Ta'lim tizimi, OAV, yoshlar tashkilotlari va ijtimoiy kampaniyalar orqali bag'rikenglik qadriyatlari keng targ'ib qilinmoqda. Bu esa kelajak avlod ongida millatlararo hurmat va do'stlik madaniyatini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

O'zbekistonning millatlararo munosabatlar sohasida shakllangan modelni tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, mamlakatda yaratilgan tolerantlik muhiti nafaqat tarixiy omillarga, balki mustaqillikdan keyingi ijtimoiy-siyosiy yondashuvga ham bevosita bog'liqdir. Tadqiqot davomida olingan natijalar O'zbekistonning ko'p millatli jamiyat sifatida o'z ichki barqarorligini saqlab qolish jarayonida bir qator omillar hal qiluvchi ahamiyat kasb etayotganini ko'rsatadi.

Birinchidan, davlat siyosatining izchil yo'naltirilgani muhokamada asosiy e'tibor markazida turadi. O'zbekistonning millatlararo totuvlikni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan siyosiy chora-tadbirlari bosqichma-bosqich va tizimli amalga oshirilgani mazkur barqaror muhitning asosiy omillaridan biridir. Qonunchilik bazasining takomillashishi, madaniy markazlar faoliyatini qo'llab-quvvatlash, ta'lim tizimida turli millatlar tillarining o'qitilishiga sharoit yaratish tolerantlik siyosatining mustahkamlanganini ko'rsatadi.

Ikkinchidan, ma'naviy qadriyatlar va tarixiy an'analar O'zbekistonda millatlararo totuvlikning shakllanishida muhim omil sifatida maydonga chiqadi. O'zbek xalqiga xos mehmondo'stlik, bag'rikenglik, hamjihatlik kabi qadriyatlar tarix davomida turli etnik guruhlarining bir hududda tinch-totuv yashashi uchun poydevor bo'lib xizmat qilgan. Bu madaniy meros hozirgi kunda ham milliy siyosat bilan uyg'unlashgan holda davom etmoqda.

Uchinchidan, tadqiqot jarayonida mahalla instituti va jamoatchilik tuzilmalarining roli alohida e'tiborga sazovor ekani aniqlandi. Mahalla tizimi nafaqat qo'shniçilik aloqalarini mustahkamlash, balki turli millatlar o'rtasida tushunish va hurmat muhitini shakllantirishda ham muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Mahalla yig'inlarida o'tkaziladigan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, "oilaviy qadriyatlar" va "tinçlik va totuvlik" kabi mavzularda o'tkaziladigan suhbatlar jamiyatda tolerantlik madaniyatini rivojlantirishga sezilarli hissa qo'shmoqda.

To'rtinchidan, ta'lim va yoshlar siyosati millatlararo madaniyatni shakllantirishda muhim o'rin egallaydi. Maktab va oliy ta'lim tizimida turli millatlarning tarixi, adabiyoti, madaniyatiga oid bilimlarning o'qitilishi, yoshlar o'rtasida do'stlik, hamkorlik va bag'rikenglik g'oyalarining targ'ib qilinishi tolerantlikning kelajak avlod ongida mustahkamlanishiga xizmat qilmoqda. Yoshlar tashkilotlarining tashabbuslari, ko'p millatli festivallar va madaniy uchrashuvlar orqali bu jarayon yanada faollashmoqda.

Beshinchidan, O'zbekistonda sovet davridan qolgan ko'p millatli urbanizatsiya muhiti ham muhim rollardan birini o'ynaydi. Toshkent, Samarqand, Buxoro, Farg'ona, Nukus kabi shaharlar tarixan turli millat vakillarining bir hududda istiqomat qilishi uchun ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlar yaratgan. Bu holat hozirgi davrda ham o'zining ijobiy davomiy ta'sirini ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, muhokama jarayonida ayrim muammoli jihatlar ham aniqlanadi. Jumladan, ayrim hududlarda etnik guruhlarining iqtisodiy imkoniyatlari o'rtasidagi tafovutlar, informatsion makonda millatlararo masalalarning noto'g'ri talqin qilinishi, global geosiyosiy omillarning ichki barqarorlikka ta'siri kabi jarayonlar ehtiyotkorlik bilan boshqarilishi lozim bo'lgan masalalar sirasiga kiradi. Biroq davlatning izchil siyosati, fuqarolik jamiyatining faolligi va ijtimoiy institutlar hamkorligi ushbu muammolarni bartaraf etish imkonini bermoqda. Umuman olganda, muhokama shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonning millatlararo munosabatlar siyosati barqaror va izchil bo'lib, jamiyatda o'zaro hurmat, bag'rikenglik va madaniy xilma-xillikni qo'llab-quvvatlash davlatning strategik yo'nalishlari bilan chambarchas bog'liqdir. Mazkur model bugungi

kunda ham amaliy natijalar bermoqda va kelgusida yanada takomillashtirilishi uchun katta imkoniyatlarga ega.

Xulosa: O'zbekistonda millatlararo munosabatlar va tolerantlik siyosati uzoq tarixiy ildizlarga ega bo'lib, hozirgi davrda davlat siyosatining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Tadqiqot davomida olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, mamlakatda milliy bag'rikenglikni mustahkamlash jarayoni nafaqat rasmiy qonunchilik va siyosiy dasturlar orqali, balki tarixiy-madaniy meros, ma'naviy qadriyatlar va jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi orqali ham kuchli ijtimoiy asosga ega. O'zbekistonning etnik jihatdan rang-barang aholisi uchun yaratilgan ijtimoiy-siyosiy sharoitlar, milliy madaniyat markazlari faoliyatining kengayishi, ta'lim va madaniyat sohasida teng imkoniyatlarning ta'minlanishi hamkorlikka asoslangan munosabatlar tizimini shakllantirgan. Tadqiqot shuni tasdiqladiki, tolerantlikni mustahkamlash jarayonida davlat siyosati, jamoatchilik tashabbuslari va fuqarolik jamiyati institutlarining o'zaro uyg'un faoliyati asosiy rol o'ynaydi. Shuningdek, global axborot oqimi, transmilliy jarayonlar va migratsiya oqimlarining ortishi millatlararo munosabatlarda yangi chaqiriq va vazifalarni yuzaga keltirmoqda. Shuning uchun milliy siyosatning zamonaviy bosqichi faqat millatlar o'rtasidagi hamjihatlikni mustahkamlash bilan emas, balki keng qamrovli ijtimoiy-madaniy integratsiya va fuqarolik birdamligini rivojlantirishga qaratilgan. Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning millatlararo barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan siyosiy modeli o'zining amaliy samaradorligi, huquqiy asoslari va ijtimoiy-madaniy moslashuv mexanizmlari bilan ajralib turadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, tolerantlikni kuchaytirishga qaratilgan kompleks yondashuv jamiyatda tinchlik, barqarorlik va ijtimoiy uyushqoqlikni mustahkamlashda muhim omil bo'lib qolmoqda. Bu esa mamlakatning kelajakdagi barqaror taraqqiyotida asosiy kafolatlardan biri sifatida qaraladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbek tilidagi manbalar Karimov, I. A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev, Sh. M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Toshkent: O'zbekiston, 2017.
3. “O'zbekiston Respublikasida millatlararo munosabatlar va xorijiy davlatlar bilan do'stlik aloqalarini yanada rivojlantirish konsepsiyasi”, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4887-son qarori, 2019-yil.
4. Qosimov, B. O'zbek jamiyatida bag'rikenglik an'analari. Toshkent: Fan, 2015.

5. Jo'rayev, M. Globallashuv sharoitida millatlararo munosabatlar madaniyati. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.

6. Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik aloqalari qo'mitasi rasmiy ma'ruzalari, 2022–2024.

7. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent, 2023-yil tahriri.

II. 1. Rus tilidagi manbalar Мирзиёев Ш. М. Стратегия действий по дальнейшему развитию Республики Узбекистан. Ташкент, 2017.

2. Абдурахманов, Р. Межнациональные отношения в современном Узбекистане. Ташкент: Фан, 2019.

3. Назаров, У. Толерантность как социальная ценность в полиэтническом обществе. Ташкент: Университет, 2021.

III. 1. Ingliz tilidagi manbalar United Nations. Declaration of Principles on Tolerance. UNESCO, 1995.

2. Smith, A. National Identity and Multicultural Society. Oxford University Press, 2018.

3. Brown, K. Ethnic Relations in Central Asia. Routledge, 2020.

4. International Crisis Group. Managing Inter-Ethnic Relations in Central Asia. ICG Report No. 276, 2022.

IV. 1. Internet manbalari (rasmiy va ishonchli) O'zbekiston Respublikasi

2. Prezidentining rasmiy sayti — www.president.uz

3. Millatlararo munosabatlar qo'mitasi — www.interkomitet.uz

4. O'zbekiston milliy axborot agentligi (O'ZA) — www.uza.uz

5. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi portal — www.constitution.uz

6. UNESCO tolerantlik tamoyillari — www.unesco.org

7. BMT Inson huquqlari bo'yicha kengashi — www.ohchr.org